

Asya Studies

Akademik Sosyal Araştırmalar / Academic Social Studies

Year: 9, Number: 33, p. 253-268, Autumn 2025

Son Dönem Çağatay Türkçesiyle Yazılmış Bir Fıkıh Kitabı: Şehr-i Gülşen ve Dil Özellikleri*

A Fiqh Book Written in Late Chagatai Turkish: Şehr-i Gülşen and Its Linguistic Features

ISSN: 2602-2877 / E-ISSN: 2602-263X

Araştırma Makalesi
Research Article

Makale Geliş Tarihi
Article Arrival Date
29/05/2025

Makale Kabul Tarihi
Article Accepted Date
03/08/2025

Makale Yayın Tarihi
Article Publication Date
25/09/2025

Asya Studies

Tuğçe Kuşcu
Bilim Uzmanı
kuscutugce0@gmail.com
ORCID: 0000-0001-6509-822X

Şükran Binici
Öğretmen-MEB
sukranbinici15@gmail.com
OORCID: 0000-0002-8479-2716

Doç. Dr. Sadi Gedik
Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi
Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
sgedik@ksu.edu.tr
ORCID: 0000-0002-8952-4788

*Bu makale üçüncü yazarın danışmanlığında birinci ve ikinci yazarın hazırlamış olduğu yüksek lisans tezlerinden üretilmiştir.

Öz

15. yüzyıl ile 20. yüzyıl arasında Türkistan'da, Türklerin dinî bilgi ihtiyaçlarını karşılamak üzere Çağatay Türkçesiyle pek çok fıkıh kitabı yazılmıştır. Bunlardan biri de Şehr-i Gülşen isimli kitaptır. Gunnar Jarring Koleksiyonu Prov. 62'de bulunan eserin yazma nüshasına göre eser 136 varaktır ve yazarı bilinmemektedir. Yazılış tarihi veya istinsahı muhtemelen 1794-1795'tir. Eser Çağatay Türkçesinin son döneminde yazılmıştır. Eserin dil özelliklerine bakıldığında Doğu Türkistan'da yazılmış olma ihtimali yüksektir. Eserin baş tarafında birkaç sayfa eksik olduğu tahmin edilmektedir. Şehr-i Gülşen'in ilk sayfalarında eserle ilgili bazı bilgiler verilmektedir. Eserin 22 bâb olarak tasnif edildiği belirtilmiş ancak eser 20 bâbdan oluşmaktadır. Müellif, eseri pek çok Arapça ve Farsça eserden faydalanarak yazdığını belirtmiştir. Eser sade bir nesir diliyle yazılmıştır. Didaktik bir metin olması bakımından sanatlı bir dil kullanılmamış ve içerisinde pek çok ayet ve hadisle bunların Çağatayca tercümesi yer almıştır. Şehr-i Gülşen, son dönem Çağatay Türkçesinin söz varlığı ve nesir özelliklerinin tespiti bakımından oldukça kıymetli bir eserdir. Eserde zengin fıkıh bilgileri sunulmuştur. İslam'a göre namaz, oruç, hac, zekât gibi yapılması gerekenler ile gıybet, zina, yalan, hile gibi haram sayılan hususlar ayrıntılı bir şekilde işlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Şehr-i Gülşen, Son Dönem Çağatay Türkçesi, Fıkıh, Doğu Türkistan

Abstract

Between the 15th and 20th centuries, numerous fiqh works were written in Chagatai Turkish to meet the religious needs of Turkestan's Turks. One such work is the Şehr-i Gülşen. According to Gunnar Jarring Collection Prov. 62, the manuscript contains 136 folios. The author of the work is unknown. The date of its composition or transcription is estimated to be around 1794–1795. The work was composed during the last period of Chagatai Turkish. Its linguistic features strongly suggest an East Turkestan origin. Several pages are believed to be missing from the beginning. The work's initial pages provide fundamental information. Although it is stated that the book is divided into 22 chapters, only 20 chapters are extant. The author notes consulting numerous Arabic and Persian sources in preparing the text. The work is written in a plain prose style. As a didactic text, it avoids ornamentation and includes many verses and hadiths with Chagatai translations. The work is a highly valuable source for studying the vocabulary and prose characteristics of late Chagatai Turkish. The work provides comprehensive fiqh content on religious duties like prayer, fasting, pilgrimage, zakat, and prohibitions including backbiting, adultery, lying, and deceit.

Keywords: Şehr-i Gülşen, Late Chagatai Turkish, Fiqh, East Turkestan

Atf Bilgisi / Citation Information

Kuşcu, T., Binici, Ş., & Gedik, S. (2025). Son dönem Çağatay Türkçesiyle yazılmış bir fıkıh kitabı: Şehr-i Gülşen ve dil özellikleri. *Asya Studies*, 9(33), 253-268. <https://doi.org/10.31455/asya.1708946>

GİRİŞ

15. yüzyılın başlarından 20. yüzyıl başlarına kadar Türkistan'da geniş çevrelerce kullanılmış olan Çağatay Türkçesi, özellikle Nevâyî döneminde olgunlaşma evresine girmiş ve klasik şekline bürünmüştür. Türk dilinin tarihî gelişimi içerisinde Göktürk, Uygur, Karahanlı ve Harezmi-Kıpçak Türkçelerinden sonra Türkistan'da Oğuz olmayan Türklerin ortak yazı ve kültür dili olarak kullanılan Çağatay Türkçesiyle hemen her konuda eserler yazılmıştır. Çağatay Türkçesini üç dönem hâlinde sınıflandırmak Türklük biliminde genel kabul görmüştür. İlk dönem Klasik Öncesi Çağatay Türkçesi olup Nevâyî'den önceki dönemdir. Bu dönem on beşinci yüzyılın başından Nevâyî'nin ilk divanını yayımladığı 1465 yılına kadar geçen zamandır. İkinci dönem ise Klasik Çağatay Türkçesi dönemidir. Bu dönem Nevâyî'nin ilk divanını yayımladığı 1465 yılından 1600 yılına kadar geçen süredir. Üçüncü dönem ise Klasik Sonrası Çağatay Türkçesi dönemidir. Bu dönem 1601'den yirminci yüzyılın başlarına kadar geçen zamandır. Çağatay Türkçesi yirminci yüzyıldan itibaren yerini Türkistan'daki Çağdaş Türk Lehçelerine bırakmıştır. Bugün Çağatay Türkçesini özellikle Özbek ve Yeni Uygur Türkçeleri temsil etmektedir. Bu üçlü sınıflandırma Eckmann'a aittir (Eckmann, 2013).

Çağatay Türkçesiyle hemen her konuda eserler yazılmıştır: Tarih, din, edebiyat, kültür, bilim vb. alanlar, Çağatay Türkçesinin kullanım alanı olmuştur. Divanlardan mesnevilere, seyahatnamelerden fıkıh kitaplarına kadar çeşitli konularda kitaplar yazılmıştır.

Bu çalışmada, Son Dönem Çağatay Türkçesiyle yazılmış bir fıkıh kitabı olan *Şehr-i Gülşen* tanıtılacaktır. Ancak önce Çağatay Türkçesiyle yazılmış diğer fıkıh kitaplarından bahsedilecektir.

Çağatayca Fıkıh Kitapları

İslam dininin kurallarını anlatmak üzere yazılan kitaplara genel olarak fıkıh kitabı denilmektedir. Türklerin İslamiyet'i kabul etmesinden sonra geniş halk kitlelerine İslamiyet'i öğretmek üzere Türkçe fıkıh kitaplarına ihtiyaç duyulmuştur. Bu çerçevede hem Türkistan'da hem de Anadolu ve çevresinde Türkçe fıkıh kitapları yazıldı veya tercüme edildi. Bu dönemde Türkistan'da Çağatay Türkçesiyle yazılmış pek çok fıkıh kitabı ile karşılaşılacaktır.

Çağatayca fıkıh kitaplarından biri, Ali Şir Nevâyî'ye aittir. *Sirâcu'l-Müslimîn* Nevâyî'nin 1500 yılında yazdığı manzum dinî kitabıdır. 213 beyitten oluşan eserde akait konuları, taharet, gusûl, namaz, hac, zekât gibi konular işlenmiştir. Nevâyî Semerkand'da Hoca Ubeydullah'ın sohbetinde bulunduğunu ve onun emriyle bu eseri İslam ehline, Türk ulusuna faydalı olması için yazdığını belirtir (Seyhan, 2005).

Çağatayca fıkıh kitaplarından bir diğeri Babür Şah'ın *Mübeyyen* adlı eseridir. Babür, bu eseri, 1522 yılında oğulları Kâmrân ve Hümâyûn'a ithaf ederek bütün Müslümanlara Hanefî mezhebi üzere İslam inançlarını ve kurallarını öğretmek için yazmıştır. Eser manzum bir fıkıh kitabı olup 2152 beyitten oluşur. *Mübeyyen*; iman, namaz, zekât, oruç ve hac olmak üzere beş bölümden oluşur (Seyhan, 2003).

Muhammed Bin Ahmedü'z-Zahid tarafından yazılan *Tergîbü's-Salat* da Çağatay Türkçesiyle yazılmış bir fıkıh kitabıdır. *Tergîbü's-Salat*'ta namazın farzları, vacipleri, müstehapları ve edepleri anlatılmaktadır. Yani eserin konusu namazdır. Eser muhtemelen önce Farsça yazılmış sonra Türklerin de faydalanması için Çağatay Türkçesine tercüme edilmiştir. Muhtemelen 1555 yılında yazılmıştır. Eserin Çağatayca nüshası 134 varaktır (Erbay, 2006).

Bir diğer Çağatayca fıkıh kitabı *Umdetü'l-İslam* isimli kitaptır. 24 varaktan ibaret olan eser, İslam dininin temel bilgilerini içermektedir. 1751-1800 yılları arasında yazıldığı düşünülmektedir. İlk 18 varak doğrudan dinî konuların Çağatayca olarak işlendiği bölümdür. 18b

varağından itibaren ise Arapça dualar bulunmaktadır. Bu duaların altında ise tercümesi yer almaktadır. Eserin bilinen tek nüshası Fransa Milli Kütüphanesindedir (Uygun, 2022).

Çağatayca bir diğer fıkıh kitabı *Muallimü'l-Etrâk*'tır. Eser Arapça *Fıkh-ı Kaydânî*'nin Çağatay Türkçesine yapılmış bir tercümesidir. *Fıkh-ı Keydânî*, Lütfullah Keydânî (ö.1349) tarafından Arapça olarak yazılmıştır. Eser daha sonra Farsçaya ve Türkçeye tercüme edilmiştir. Muhtemelen Çağatay Türkçesine Farsçadan tercüme yapılmıştır. Eser Türklere namazla ilgili konuları öğretmek üzere yazılmıştır. Eserin tercüme tarihi hakkında bir bilgi bulunmamaktadır. Toplam 74 sayfadır. Eserin nüshası İran Milli Kütüphanesindedir (Rezaei, 2020).

Çağatay Türkçesiyle kaleme alınmış, bilinen en hacimli kitap İran Milli Kütüphanesi, No: 5-29803'de kayıtlı yazmadır. Yazmayı inceleyerek tanıtan Mehdi Rezaei eser hakkında (Rezaei, 2021) ayrıntılı bilgi vermektedir. Eser 500 sayfadan ibarettir. Eserin adı ve yazarı hakkında yazmada herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Bu yazma muhtemelen eserin başka nüshasından çoğaltılmıştır. Eser 100 bâbdan oluşmaktadır. Yazmada pek çok eksiklik vardır. Bundan dolayı 20 bâbın başlığı tespit edilememiştir. Eser 1782 tarihinde tamamlanmıştır. Bâblar kitâb-ı evvel, kitâb-ı düvvüm... şeklinde Farsça isimlendirilmiştir. Eser Hanefî ve Şafî ulemasının görüşlerine göre hazırlanmış bir fıkıh kitabıdır. Birinci bâb marifet, iman, tevhit ve şeriat kavramları üzerinedir. İkinci bâbda abdest için kullanılan suyun özellikleri konu olmuştur. Eserde namaz başta olmak üzere kurban vs. dinî konular ayrıntılı bir şekilde işlenmiştir (Rezaei, 2020).

Çağatay Türkçesiyle yazılmış bir diğer fıkıh kitabı ise *Salât-ı Mes'ûdî-yi Türkî* adlı kitaptır. Kitabın aslı Farsçadır. Farsça adı *Salât-ı Mes'ûdî* veya *Fıkh-ı Mes'ûdî*'dir. Eser Hanefî mezhebine göre yazılmış bir fıkıh kitabıdır. Eserin yazarı Mes'ud bin Mahmud bin Yusuf Semerkandî'dir. Farsça eserin yazılış tarihi muhtemelen H.537-551 arasındadır. En eski nüshası 342 varaktır. Pek çok nüshası mevcuttur. Çağatay Türkçesine tercüme eden ise Rahim Hacı Ali Hacı İşanoğlu'dur. Kazakistan'da üç nüshası tespit edilmiştir. Kazakistan Almatı Milli Kütüphanesi Nadir Eserler bölümündeki taş baskı nüsha 640 sayfa olup h.1336 yılında Taşkent'te basılmıştır. Eserde oruç, namaz, zekat gibi dinî konular ayrıntılı bir şekilde işlenmiştir (Shadkam ve Paltore, 2021).

Şehr-i Gülşen

Bu çalışmanın asıl konusunu oluşturan eser ise *Şehr-i Gülşen*'dir. Eserin adının Şehr-i Gülşen olduğu eserin 2b/1-3'te geçen **bu bâredin fakîr-i bî-çâre bir néçe söz hakâyıknî 'Arabî Fârisî lafızların mazmûn köterip alıp Şehr-i Gülşen atlıg kitâbnı cem' kılğalı şüğul kıldım** ifadesinden anlaşılmaktadır. Müellif, kitabını Arapça ve Farsça pek çok kitaptan yararlanarak yazdığını yukarıdaki ifadesinde belirtmektedir. Çağatayca bir fıkıh kitabı olan *Şehr-i Gülşen*'in kim tarafından yazıldığı bilinmemektedir. Yazarı hakkında kitapta da bir bilgi bulunmamaktadır. Yalnızca eserin son sayfasının son satırında "Târihga bir min iki yüz tokuz, birinci yılında cemâdil evvelni..." şeklinde yarım bir cümle yer almaktadır. Burada yer alan bilgiyle eserin M. 1794-95 yılları arasında yazıldığı veya istinsah edildiği anlaşılmaktadır. Gunnar Jarring Koleksiyonunda bulunan eser Prov. 62'de yer almaktadır. Eserin nüshası www.alvin-portal.org sitesinden temin edilmiştir. Eser incelendiğinde Son Dönem Çağatay Türkçesine ait olduğu anlaşılmaktadır. Arap harfleriyle yazılmış olan bu eser, 136 varaktan oluşmaktadır. Sanatlı bir söyleyiş amacı gütmek yerine öğretici bir üslupla yazılmış bir düzyazı eseridir. Bu nedenle eserde söz sanatları, devrik cümleler gibi unsurlara rastlanmamıştır. Eserin yazımında genel olarak bir imla bütünlüğü bulunmaktadır. Bu nedenle eserin tek bir kişinin elinden çıktığı düşünülmektedir.

Eserin ön ve arka kapağı düz, siyah, hafif desenlidir. Ölçüleri 205 (yükseklik/uzunluk) x 135 (genişlik) mm şeklindedir. Dijital olarak incelenmiştir. 136 varaktan oluşan eserin her sayfasında 13 satır bulunmaktadır. Eserin son sayfalarında düzenli bir yazım yerine sayfalarda bulunan karalamalar yer almaktadır. İçerisindeki bâbların başlıkları kırmızı renkte, diğer kısımlar

ise siyah renktedir. Her varağın sonunda diğer varağın ilk sözcüğünün ne olduğu varağın sol altında belirtilmiştir. İçerisinde konusu gereği pek çok ayet ve hadis bulunmaktadır. Bu ayet ve hadislerde hareke kullanılmıştır. Geri kalan kısım harekesiz Arap harflidir.

Eserin ilk sayfalarında belirtildiğine göre eserin yazılış amacı, dünyaya gelen insanlara ilim öğretmek ve insanların bu öğrendiği ilimler ışığında ameller yapmak suretiyle ahirete iyi birer insan olarak gitmelerini sağlamaktır. Eserde dünyaya gelmiş olan kulun Allah'ın nimetlerine şükretmesi, onun buyruklarından çıkmaması ve **yahşı amel** işlemesi belirtilmektedir.

Eser bâb adı verilen bölümlerden oluşmuştur. 1a-3b varakları arasında giriş mahiyetinde bilgiler yer almaktadır. Eserin ilk bâbı 4a varağının dördüncü satırında başlamaktadır. Her bölümde dinî konularda bir Müslümanın nasıl davranması ve nelerden uzak durması gerektiği gibi konulara yer verilmektedir. Eserin ilk sayfalarında yazar, eseri yirmi iki bâbdan oluşturduğunu belirtmiştir. Fakat incelenen nüshada yirmi bâblık kısım mevcuttur. Diğer iki bâb ya eserden kopmuş ya da yazılamamıştır. Eserde yer alan bâblar şu şekildedir:

1. **evvelkî bâb ‘ilmnin fazîletinin beyânı:** 4a-10a arasında yer almaktadır. Bu bâbda ilim öğrenmenin gerekliliğinden ve öğrenilenlerle amel işlenmesi gerektiğinden bahsedilmektedir.
2. **ikinci bâb namâznın fazîletinin beyânı:** 10a-24b arasında yer almaktadır. Bu bâbda namazın öneminden ve kazasının olamayacağından söz edilmektedir.
3. **üçüncü bâb du‘ânın fazîletlerinin beyânı:** 24b-29b arasında yer almaktadır. Bu bâbda dua eden kişinin Allah'ı dost olarak kabul ettiği anlatılmaktadır.
4. **dörtüncü bâb ramazânın fazîletlerinin beyânı:** 29b-33a arasında yer almaktadır. Bu bâbda oruç tutan kişiye mükâfatlarını Allah'ın vereceğinden söz edilmektedir.
5. **béşinci bâbda tevâzu'nın beyânı:** 33a-38a arasında yer almaktadır. Burada Allah'ın tevazu gösteren kişinin derecesini arttıracığından ve kibirli davranan kişinin kıyamet günü azap göreceğinden bahsedilmektedir.
6. **altıncı bâbda hoş-hüylüğün beyânı:** 38a-44b arasında yer almaktadır. Bu bâbın konusu güzel ahlaktır. Bu bâbda insanın başına gelen her şeyin güzel ahlaktan olduğu anlatılmaktadır.
7. **yétinci bâb şehâ(ve)tnin hâşiyetini beyân kılar:** 44b-61a arasında yer almaktadır. Bu bâbın konusu cömertlik ve cimriliktir. Burada cimri kişinin Allah'tan uzak, cömert kişinin ise Allah'a yakın olduğuyla ilgili bilgiler verilmektedir.
8. **sékizinci bâb ‘aklın beyânı:** 61a-65b arasında yer almaktadır. Bu bâbın konusu aklın faziletleri üzerinedir. Bu bâbda aklını kullanan kişinin günahlardan uzak duracağı hakkında bilgiler yer almaktadır.
9. **toğuzuncu bâb hâlkın ‘aybını yafğannın beyânı:** Bu bâb 65b -78a arasında yer almaktadır. Bu bâbda bir Müslümanın başka bir Müslümanın ayıbını, günahını açığa çıkarmaması gerektiği anlatılmaktadır.
10. **onnuncu bâbda sözlemey hâmüşlüğün beyânı:** Bu bâb 78a - 86b arasında yer almaktadır. Bu bâbda az konuşmanın hatta hiç konuşmamanın sessiz kalmanın güzelliklerinden bahsedilmektedir.
11. **on birinci bâbda gıybet kılgannın şumluğunun beyânı:** Bu bâb 86b – 91a arasındadır. Bu bâbda gıybet etmenin kötülüğü, gıybet eden kişinin ahirette nelerle karşılaşabileceği anlatılmaktadır.
12. **on ikinci bâbda yalğan aytkan, emânetke hiyânet kılgannın şumluğunun beyânı:** Bu bâb 91a – 93b arasındadır. Bu bâbda yalan söyleyen ve emanete sahip çıkmayan kişilerin ahirette nelerle karşılaşacağı hakkında bilgiler verilmektedir.

13. on üçüncü bâb ehl-i ‘ilmni terk cāhiller hākāret kılğannıñ şumluğunıñ beyānı: Bu bâb 93b – 95a arasındadır. İlmi terk edenlerin durumundan ve ilim ehline hakaret eden cahillerin kötülüğünden bahsedilmektedir.

14. on dördüncü bâbda üydin üyge söz taşuğannıñ şumluğunıñ beyānı: Bu bâb 95a – 97b arasındadır. Bu bâbda evden eve söz taşıyanın ahirette başına geleceklerden ve bu durumun günahından bahsedilmektedir.

15. on beşinci bâbda kimersege zālīm kılğannıñ şumluğunıñ beyānı: Bu bâb 97b – 98b arasındadır. Bu bölümde birisine zulmetmenin günahı hakkında bilgi verilmektedir.

16. on altıncı bâbda terāzuni ağır alıp yeñil satkannıñ yamanlığunıñ beyānı: Bu bâb 98b – 101a arasındadır. Bu bölümde ticaretle hile yapanların maruz kalacağı azaptan bahsedilmektedir.

17. on yedinci bâbda bid‘at işlerni kılğuçılarnıñ yamanlığunıñ beyānı: Bu bâb 101a – 107b arasındadır. Burada bidat işleri yapanların günahı anlatılmaktadır.

18. on sekizinci bâbda zinānıñ yamanlıqını beyān kılar: Bu bâb 107b – 119a arasındadır. Bu bâbda zina yapan kişilerin ahirette başına gelecek azaplar anlatılmaktadır.

19. on toktuzuncı bâbda ata ananın hākķını ferzende eda kılmaknıñ beyānı: Bu bâb 119a – 120b arasındadır. Bu bölümde anne ve babanın çocuğı üzerindeki haklarından bahsedilmektedir.

20. yigirminci bâbda Allah ta‘ālanıñ zikri tola yād kılip zıkr aytğannıñ beyānı: Bu bâb 120b – 136a arasındadır. Bu bâbda Allah’ı zikretmek üzerine anlatılar yer almaktadır. Yirminci bâbın sonlarında özellikle büyük günahların üzerinde de durulmuştur.

Eserin 3a-4a varakları arasında eserde bulunan bölümlerin adları sıralanmıştır. Ancak eserin içerisinde aşağıdaki iki bölüm bulunmamaktadır. Yani eser yirminci bâb ile neticelenmektedir. Bu durum eserin son sayfalarının eksik olabileceğini düşündürmektedir.

21. yigirmi birinci bâbda şarab-ğornıñ yamanlığunıñ beyānı

22. yigirmi ikinci bâb levvāt kılğuçılarnıñ şumluğunıñ beyānı

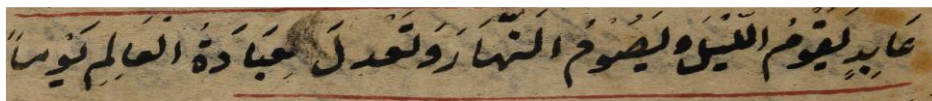
Ayrıca 3a-4a varaklarında belirtilen bâbların listesinde beşinci ve altıncı bâb aynı ismi taşımaktadır: *birbirige ħulķ-ı muħabbet kılmaknıñ beyānı* şeklinde geçen bâb ismi eserde hiç bulunmamaktadır. Yukarıda verilen bâb listesi 3a-4a varaklarında verilen listeye göre değil bizzat eserin tamamı taranarak tespit edilmiş olan eserin içerisindeki bâb isimleridir.

Şehr-i Gülşen’in Dil Özellikleri

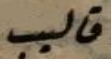
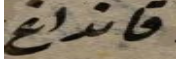
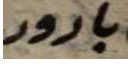
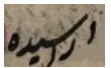
Yazım Özellikleri

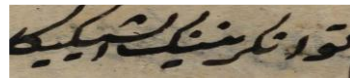
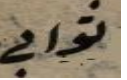
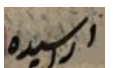
Arap alfabesiyle yazılmış olan eser genel olarak Uygur-Çağatay yazım geleneğini sürdürmektedir. Bu çerçevede Şehr-i Gülşen’in dikkat çeken yazım özelliklerini şöyle maddelemek mümkündür:

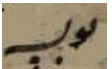
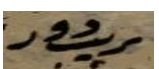
1. Eser Türkçe anlatımlarda hareke barındırmamaktadır. Ancak dinî bir eser olması bakımından içerisinde bol miktarda ayet ve hadisler bulunmaktadır. Bu ayet ve hadisler harekeli olarak yazılmıştır.

2. Türkçe kelimelerde ve eklerde ünlüleri göstermek üzere ا و ی harfleri büyük ölçüde kullanılmıştır:

a ünlüsü Türkçe kelimelerde kelime başında elif ile yazılmıştır. Örneğin: **anğla-** (73b/3), **ara** (80a/5), **ança** (68b/3), **andag** (82a/2). Kelime ortası a ünlülerinde ise **kalıp** (81b/10), **kandag** (71b/7), **barur** (72b/10) kelimeleri gibi genellikle kelimelerde elif kullanılarak gösterilmiştir. Fakat **kanı** (111b/10), **maña** (116a/3) gibi bazı sözcüklerde ise kelime ortası a ünlüleri gösterilmemiştir. Kelime sonu a ünlüleri genellikle gösterilmiştir. **tola** (117b/13), **maña** (119a/12) kelimeleri bu kullanıma örnek gösterilebilir. Kelime sonu a ünlüsü için genellikle elif kullanılmış, he (ه) ise kelime sonuna gelen Türkçe eklerin son ünlüsü için kullanılmıştır. Örneğin: **arasıda** (134a/6) kelimesindeki –da bulunma hali eki ünlüsü için he (ه) kullanılmıştır.

Türkçe kelimelerde kelime başı, ortası ve sonunda yer alan ı/i ünlüleri için büyük oranda **tüvängerniñ** (59a/11), **ışıkge** (59a/11), **iberür-men** (53b/1), **şevâbı** (98b/5), **kıl-** (97b/6), **kiyen** (71b/5), **arasıda** (80a/5). Fakat **kitmek**, **kiçe** (76b/13), **birle** (76a/5) kelimeleri gibi bazı kelimelerde ise kelime başı i ünlüsü için herhangi bir işaret kullanılmamıştır.

o/ö/u/ü ünlüleri için **bol-** (76b/13), **beripdür** (99a/3), **bölek** (77b/1) kelimelerinde bu ünlülerin vav (و) ile gösterilmesi gibi diğer Türkçe kelimelerde de genellikle bu ünlüler yer almaktadır. Bu ünlünün kelime başında kullanımı ise **ol** (77a/11) kelimesinde olduğu gibi elif (ل) ve vav (و) harflerinin birleşmesiyle meydana gelmiştir.

 oğurlıkdın (9a/8) sözcüğünde kelime başı o için elif (ل) ve vav (و) harflerinin birlikte kullanımı yerine yalnızca elifin (ل) kullanıldığı istisnâî bir durum görülmüştür.

3. Arapça ve Farsça kelimeler genel olarak aslına uygun bir şekilde yazılmıştır. Ancak geçiş döneminde gördüğümüz yazımda Türkçeleştirme yani ünlüler için elif, vav, ya ve he harflerinin kullanıldığı örneklere bazı Arapça kelimelerde de rastlanmaktadır. ‘**âlim**, **mü’min**, **lâzım** ve **câhil** kelimelerinin Arapça yazımında son hecelerde ى harfi yoktur. Ancak metnimizde Türkçe kelimelerdeki i ünlüsünü göstermek için ى(ye) harfinin kullanılması gibi bu kelimelere de ى(ye) harfi eklenmiştir.

- ‘**âlimlerğa** şadağa birle ‘ izzet kılmaş (64a/2-3).

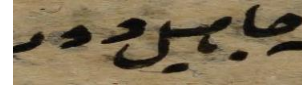
- **Mü’minniñ** bu dünyâda nime ki béríp kânîdür (49b/4-5).

- Anı düşmân tutmağ **lâzımdur** (130a/4).

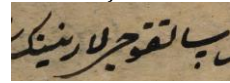

- Andın ziyâderak **câhildür** (5a/12).

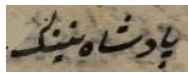
4. Çağatay imla geleneğinde Türkçe kelimelerde ص ve ط harfleri kullanılmaz. Kalın sıradan kelimelerde de س ve ت kullanılır. Bu durum *Şehr-i Gülşen*’de de aynen devam etmiştir.

Örneğin **taşığa** (65b/2) kelimesi için ت kullanılmıştır. **satkuçılarnıñ** kelimesi için س kullanılmıştır.

5. Çağatay Türkçesi metinlerinde damaksız n (ن), ن ve ك harflerinin bir arada (نك) kullanılmasıyla oluşturulur. *Şehr-i Gülşen*’de de aynı gelenek devam ettirilmiştir.

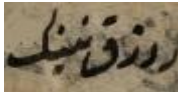
- **پادشاهنیک** : “pād-şāhnıñ” (75b/7)

- **انیک** : “anıñ” (76b/10)

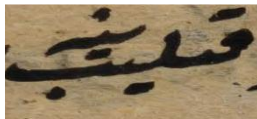
- **روزقنیک** : “rızkıñı” (77a/13)

6. Türkçe kelimelerde kelime sonlarındaki -p sesi ب harfi ile karşılanmıştır.

oqup (13b/11)

kılıp yine (14b /1)

7. Türkçe kelimelerdeki ç sesi bazen چ ile ama çoğunlukla ج harfi ile karşılanmıştır.

üçün (1a/2),

yetinçi bāb saḥm (3b/1),

sekizinçi (3b/2),

korkunçluk (4b/5)

Ses Bilgisi, Söz Dizimi ve Söz Varlığına Dair Dikkat Çeken Bazı Dil Özellikleri

Ses Bilgisine Dair

1. *örgan-*, *totkavul*, *yamgur* gibi kelimelerde Çağatay Türkçesinde kelime ortası ünsüzleri yer değiştirmesi görülmektedir (Eckmann, 2013, 43). Şehr-i Gülşen’de bu duruma dair “yamgur, örget-,” kelimeleri örnek verilebilir.
 - *Yamğur* yağmadı (96b/12).
 - aña ‘ilm örgetür (6a/3).
2. Çağatay Türkçesinin özelliklerinden biri olan dudak ünsüzü ‘p’ nin bazı kelimelerde dişdudak ünsüzü ‘f’ ye dönüşmesi durumuna bu eserde de rastlanmıştır. Tep->tef-, yap->yaf-, toprak>tofrak, piş->fiş- vs.
 - Bu at *tefkek* tebişlegek sizlerge lāyık imes, dedi (116a/3).
 - Bu halknıñ yüzige *tofrak* saçar (86b/8).
 - Bir koşnı mazlumesi otğa kirip körer kim tanurda çok nān *fişipdür* (112b/12-3).
 - Özünlerniñ perdesini *yafıqlar* (66a/11).
3. Kelime sonu ğ/g ve k/k seslerinin varlığı ve yakınlığı Çağataycada bir karışıklık durumudur. Özellikle isimden isim yapım eki *-lık/-luk* ile sıfat yapma eki *-lıg/-lug* arasında bir karışıklık oluşturur (Eckmann, 2013). Çağatay Türkçesi dil özelliklerinden biri olan kelime sonuna gelen “ğ” veya “k” ler Şehr-i Gülşen’de de yer almaktadır. Metinde çoğunlukla ğ/g olmakla beraber az da olsa k’li örneklerle de karşılaşılmalıdır. *atıg* (131b/6), *köprük* (67b/9-10), *andağ* (8a/2), *andağ* (2a/11), *şundağ* (19b/7), *mundağ* (26b/7).
4. Eski Türkçe, Uyğurca, Karahanlı Türkçesindeki k/g, Harezmi Türkçesinde w olan ses Çağataycada v’ye çevrilmiştir (Eckmann, 2013). Bu duruma Şehr-i Gülşen’de de “soğık > sovuq” kelimesinin kullanımında karşımıza çıkmaktadır.
 - Anı töküp *sovuq* su alıp kelsem, nān kıtıpdur (92b/2-3).
5. İmek fiili Çağatay Türkçesinde bazen é- bazen de ér- olarak kullanılmıştır. Şehr-i Gülşen’de de durum aynıdır. émesdür (8b/13), yémes érdiler (32b/4)

6. Eski Türkçedeki kelime başındaki ‘t’ sesi korunmuştur.

- tağ(26b/12)
- til(50b/12)
- tüşer (6a/9)
- taķı (5b/11)

7. Eski Türkçedeki kelime başındaki ‘b’ sesi korunmuştur.

- bar (47b/13)
- bérmeğil (50b/5)
- bolğay (51a/1)

Söz Dizimine Dair

1. Şehr-i Gülşen öğretici bir metindir. Dolayısıyla cümleler sanatlı bir söyleyişten uzak ve genel olarak kısa cümlelerden ibarettir. Bağlaçlar, edatlar veya ünlemler belli başlıdır ve bunların dışına çok çıkılmamıştır.

- Aydılar ki (66a/8):
- Ve sizler hem günāhınız tileğüçidür (67a/1-2).
- Ey cemāl ü ey kemāl āreste kimdür-sèn (85b/4)?
- Hergiz mēni ħ āhlamaydur (85b/12).

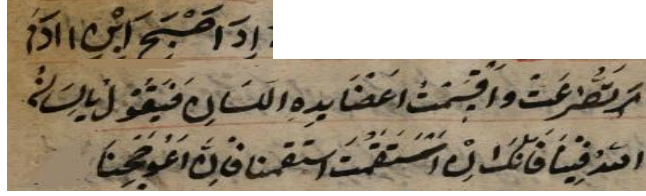
2. Eserde fiil cümleleri isim cümlelerine göre daha yoğunlukta kullanılmıştır. Eserde fiil yoğunluğu ve kullanım çeşidi daha fazladır. Mesela eserdeki on birinci bâbda yer alan cümleler incelendiğinde ayet ve hadisler hariç 116 cümlelerin varlığı tespit edilmiştir. Bu cümlelerden 100’ü fiil cümlesi geriye kalan 16’sı ise isim cümlesidir.

3. Genellikle olumlu cümlelerin yer aldığı metinde olumsuz cümlelere çok nadir rastlanmaktadır. Olumsuzluk anlamı bazen olumsuzluk ekleriyle bazen de “asla, yok” gibi olumsuzluk içeren sözcüklerle verilmiştir. On altıncı bâbda yer alan cümleler incelendiğinde ayet ve hadisler hariç toplam 60 cümle tespit edilmiştir. Bu cümlelerden 55’i olumlu cümle, 5’i ise olumsuzluk eki kullanılarak meydana gelmiş olumsuz cümlelerdir. Bu olumsuzluklar imes kelimesi ve -mAy eki kullanılarak yapılmıştır.

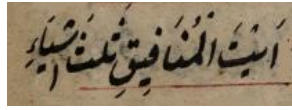
- Bes bende Ĥudānıñ bolsa biri yine birige zorluķ kılsa ol tevana perverdigārлық birle yeksān kılmay (99b/4-5).
- Yā’ni her kimerse bir müselmanga fend bērip malını behāsıdın yuķarı satsa mēniñ ümmetim imesdür (99a/11).

4. Eserde bol miktarda ayet ve hadis geçmektedir. Konular bu ayet ve hadisler çevresinde açıklanmaktadır. Bu ayet veya hadislerin Arapçası verildikten sonra “yani” diyerek bu ayet

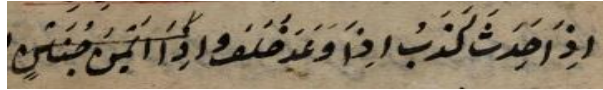
ve hadislerin açıklanmasına ve yorumlanmasına başlanmaktadır. Bu nedenle eserde sık sık “yani” sözcüğü ile başlayan ayet ve hadis açıklamaları görülmektedir.

yā'ni" (78b/3-4-5)

yā'ni" (91b/8-9)

5. Cümlelerin en temel ögesi yüklemidir. Eserde bazen sadece yüklemden oluşan, bazen iki unsurdan oluşan, bazen daha fazla unsurlardan oluşan kurallı cümlelerle metnin oluşturulduğu görülür. Yalnızca yüklemden oluşan cümlelere sıkça rastlanmaktadır. Özne ve cümlelerin diğer ögeleri, yükleme göre daha az bir varlığa sahiptirler.

- Hâce aydılar (92b/4).
- Aytupdur (95a/2):
- Zelâletde kiter-sên (106b/5).
- Fermân kılıpdur (109b/10-11):
- Fâtıma Zehrâ aydılar (110a/11):
- Nime yığlar-sên, dëdiler (110b/5-6).

Söz Varlığına Dair

1. Eser, her ne kadar sade ve kolay anlaşılır bir dille yazılmış olsa da içerdiği ayet ve hadislerin bir yansıması olarak Arapça ve Farsça unsurları da barındırmaktadır. Bazen tamlamalarda bazen özel bir isimle yapılan kelime gruplarında bazen yalın bir sözcük ya da cümle dışı ögelerde Arapça ve Farsça unsurlara rastlanmaktadır.
 - Sen, kuvvet tafursın *ne'uzübillah* (118a/9).
 - Sizlerni Hudây ta'âlanın *rahm-i inâyet*lin şeytân azğurupdur (106a/12-13).
 - Ehl-i dunyâ hayevândın beterdür (107b/2).

2. Eser bir fıkıh kitabı olduğu için dinî terimler oldukça yoğun şekilde kullanılmıştır. Bu terimler çoğunlukla Arapça kökenli olmakla beraber Farsça dinî terimler de dikkat çekmektedir. Bunlar; nemâz, sevâb, günah, gusl, Müselman, rûze, peygamber, dûzah, behişt, Cebrail, mescid, şeytan, hayr, ecel, Hudâ, haram, imân, şükr, hac, şeriât gibi sözcüklerdir. Arapça siyam, cehennem ve cennet sözcükleri yerine metinde Farsça rûze, dûzah ve behişt sözcükleri kullanılmıştır.

- Eğer uzun bolsa necâset tekîp **nemâz** dürüst bolmaydur(103a/13-103b/1).
- Eğer on yaşıda hatne kılsa ilgerki **sevâb**ını tapmas (102b/2-3).
- Yine bu ki ol zikr **günâh**dın men' kılur (122a/6-7).
- Yâ'ni cenâbetde **gusl** kılurda bedendeki bir tel muynıñ tübi, ya kulağnıñ tübi *nıñ içi kuruğ kalsa pâk bolmas (91b/12-13,92a/1).
- Ey **müselmanlar** (92a/9):
- **Duzâhî** boldı dep perişân bolurlar (106b/7).
- **Şeytan**ğa esir boldı (106b/7).
- Ey ferîşterim bu nâmede mênîñ ötegen nemâzım, tutқан **rûzem**din özge a'mâllarım kıanıdır (89b/5-6)?
- Yâ'ni üydin üyke söz taşığuçı **behişt**ke kirmes (95b/2-3).
- Hâzreti **peygamber** 'aleyhisselâm aydılar ki (124a/11):
- Yâ'ni biraderim **Cebra'îl** hemişe maña misvâknıñ hâşiyetini aytur êrdi (103a/2-3).
- Sên mênîñ birle **mescid**lerde hem-râh irdiñ (107a4).
- **Hayr** u sehâvetler kıladur (4106b/13-107a/1).
- Tâ **tövbe** kılur-mên dëgünçe **ecel** yakasını tutup hayrân bolup tövbege tilin kēledür (106b/2-3).
- Ey **Hudâ**nıñ düşmeni bu işlerni kılur êdiñ (72b/4).
- Bu hemesi **şeri'ât**de **haram**dur (131b/9).
- Bu dünyâdakınıñ biri bu ki hağ ta'âla anıñ yüzidin **imân** nurını köterür (108a/4-5).
- İmanğa **şükr** kılmağan bu ki beş vaqt namaznı terk kılıp ötemegendür (72b/11-12).
- Mümin günâhlarıdın günahı bardur ki aña rûze, nemâz, **hac** kefaret bolmas (117a/11-12).

3. Eserde dikkat çekici bazı kelimeler bulunmaktadır. Bunlardan birisi **obdân**, diğeri **tala**, bir diğeri ise **çuñ** kelimeleridir. **Tala** (115b/3) kelimesi “dışarı, düzlük, ova” anlamında Moğolca bir kelimedir (Shaw 2014, 244-245). **Obdân** (1b/6) ise aslında Farsça “iyi, mamur” anlamlarındaki **âbadân** kelimesinin Doğu Türkistan Kaşgar ve Yarkend ağızlarındaki şeklidir. Kelime **obdân** şeklinde (Shaw, 2014) tespit edilmiştir. Dolayısıyla eserin Doğu Türkistan Kaşgar ve Yarkend bölgelerinde veya buralara yakın bölgelerde yazılmış olabileceği söylenebilir. **Çuñ** (108a/12) kelimesi ise eserde birkaç kez geçmektedir. âb-ı menîni koyğandın **çuñrak** günâh bolmağay (108a/12) “Menî suyunu bırakmaktan daha büyük bir günah olmayacaktır.” “Büyük, kocaman, iri” anlamlarında kullanılan kelime Eski

Türkçede hapaks bir kelime olduğu ve Çince chung “ağır, önemli” kelimesinin alıntı biçimi olduğu belirtilmiştir (Shaw, 2014: 97-98).

SONUÇ

1. 15. yüzyıl ile 20. yüzyıl arasında Türkistan’daki Türklerin ortak yazı dili Çağatay Türkçesidir. Türkistan Türklüğü bu dil ile çeşitli konularda yüzlerce eser yazmıştır. Bu konulardan biri de fıkıhtır. Türkistan Türklerinin dinî bilgi ihtiyaçlarını karşılamak üzere Çağatay Türkçesiyle pek çok fıkıh kitabı yazılmıştır. Bunlardan biri de *Şehr-i Gülşen* isimli kitaptır.

2. Gunnar Jarring Koleksiyonu Prov. 62’de bulunan eserin yazma nüshasına göre eser 136 varaktır. Eserin yazarı bilinmemektedir. Yazılış tarihi veya istinsahı muhtemelen 1794-1795 yıllarıdır. Eser Çağatay Türkçesinin son döneminde yazılmıştır. Eserin dil özelliklerine göre Doğu Türkistan’da yazılmış olma ihtimali yüksektir. Eserin baş tarafında birkaç sayfa eksik olduğu tahmin edilmektedir. *Şehr-i Gülşen*’in ilk sayfalarında eserle ilgili bazı bilgiler verilmektedir. Eserin 22 bâb olarak tasnif edildiği belirtilmiş ancak eser 20 bâbdan oluşmaktadır. Müellif, eseri pek çok Arapça ve Farsça eserden faydalanarak yazdığını belirtmiştir.

3. Eser sade bir nesir diliyle yazılmıştır. Didaktik bir metin olması bakımından sanatlı bir dil kullanılmamış ve içerisinde pek çok ayet ve hadis ile bunların Çağatayca tercümesi yer almıştır. *Şehr-i Gülşen* son dönem Çağatay Türkçesinin söz varlığının ve nesir özelliklerinin tespiti bakımından oldukça kıymetli bir eserdir. Eserde zengin fıkıh bilgileri sunulmuştur. İslam’a göre namaz, oruç, hac, zekât gibi yapılması gerekenler ile gıybet, zina, yalan, hile gibi haram sayılan hususlar ayrıntılı bir şekilde işlenmiştir.

4. Eserde yazım özellikleri bakımından Uygur-Çağatay yazım geleneğinin devam ettirildiği ancak bazı Arapça kelimelerin yazımında orijinalinde olmamasına rağmen Türkçe kelimelerde ünlüleri göstermek için elif, vav, ye ve he’nin kullanıldığı gibi Arapça kelimelerde de eklendiği görülür.

5. *Şehr-i Gülşen*, dinî bir eser olması bakımından, bolca Arapça kelimeler ve Arapça dinî terimler barındırmaktadır. Farsça söz varlığı da azımsanmayacak ölçüdedir. Moğolca **tala** kelimesi ve Farsçadan ses değişimine uğrayarak kullanılan **obdân** kelimeleri dikkat çekmektedir.

6. Eser söz dizimi bakımından değerlendirildiğinde Türkçenin kurallı cümlelerin hâkimiyeti dikkat çekmektedir. Devrik cümlelerle çok nadir karşılaşılır. Ancak bağlaçlarla cümleler sık sık birbirine bağlanmaktadır.

Yazarlık Katkısı

Bu araştırmanın yazarlık katkısı birinci yazar için % 35, ikinci yazar için % 35, üçüncü yazar için % 30’dur.

Etik Kurul Beyanı

Bu araştırma için etik kurul onayı gerekmemektedir.

KAYNAKÇA

- Argunşah, M. (2020). *Çağatay Türkçesi*. Kesit Yayınları.
- Atalay, B. (1970). *Abuşka lugati veya Çağatay sözlüğü*. Ayyıldız Matbaası.
- Binici, Ş. (2025). *Çağatayca bir fıkıh kitabı: Şehr-i Gülşen (1a-65b) inceleme-metin-sözlük* (Tez No:918698) [Yüksek Lisans Tezi Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi]
- Devellioğlu, F. (2006). *Osmanlıca-Türkçe ansiklopedik lügat*. Aydın Kitabevi.
- Eckmann, J. (2013). *Çağatayca el kitabı*. Kesit Yayınları.
- Erbay, F. (2006). Tergîbüs-salât'ın Çağatay Türkçesi ile yazılmış nüshası üzerine. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (20), 189-199.
- Gabain, A. V. (2000). *Eski Türkçenin grameri* (Hazırlayan: Mehmet Akalın). TDK Yayınları.
- Gedik, S. (2020). *Kimyâ (Çağatayca bir mesnevi) (inceleme-metin-çeviri-dizin-sözlük-tıpkıbasım) Baba Rahim Meşreb*. Hiper Yayın.
- Köprülü, F. (1945). *Çağatay edebiyatı*. İslam Ansiklopedisi, 3. C. (s. 270-323).
- Kuşcu, T. (2025). *Çağatayca bir kitap: Şehr-i Gülşen (65b-136a) inceleme-metin-sözlük* (Tez No:918695) [Yüksek Lisans Tezi Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi]
- Necip, E. N. (1995). *Yeni Uygur Türkçesi sözlüğü*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Ölmez, Z. (2007). Çağatay Edebiyatı ve Çağatay Edebiyatı üzerine araştırmalar. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 5(9), 173-219.
- Rezaei, M. (2020). Çağatay Türkçesiyle yazılmış bir fıkıh kitabı: Muallimü'l-Etrâk. *Uluslararası Türk Lehçe Araştırmaları Dergisi (TÜRK LAD)*, 4(1), 66-78. <https://doi.org/10.30563/turklad.708918>.
- Rezaei, M. (2021). Erken Çağatayca dönemine ait bir fıkıh kitabı. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (51), 203-222.
- Seyhan, T. O. (2005). Ali Şir Nevayî-Sirâcü'l-Müslimîn 1 (giriş-karşılaştırmalı metin). *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, 2(4), 88-120.
- Seyhan, T. O. (2003). Zahiriddin Muhammed Babür'ün Mübeyyen adlı eseri. *İlmî Araştırmalar*, (15), 91-112.
- Shadkam, Z., & Paltore, Y. (2021). Çağatayca bir yazma eser: Salât-ı Mes'ûdî-yi Türkî. *Türkbilig*, 2021(41), 163-171.
- Shaw, R. B. (2014). *Kaşgar ve Yarkend ağız sözlüğü* (Çev: Fikret Yıldırım). TDK Yayınları.
- Türk, V. (2020, 16-18 Şubat). *Tarihi metin aktarmaları ve Çağatay Türkçesi metinlerinin aktarılması üzerine* [Tam metin bildirisi]. XI. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu, Samsun, Türkiye.
- Uygun, M. (2022). Çağatayca Kitâb-ı Umdetü'l-İslâm. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, (51), 163-185.
- Ünlü, S. (2013). *Çağatay Türkçesi sözlüğü*. Eğitim Yayınevi.
- Üşümez, E., Boltabayev, S., & Tuğlacı, G. (2016). *Özbekçe-Türkçe sözlük*. Türk Dünyası Vakfı.

EKLER

Şehr-i Gülşen'den çeviri yazı örnekleri

[1a]

¹da‘ vā kılguçılar kuvvetiğe yaraşa. Haq Te‘alanın ‘ilmidin örgenmek ²lik farzdur. Her bendede ‘ilm bolmasa fazilet hem yoktur. Nime üçün ³bu cihān bir iki eşiklik yıkılğan serilğan köhne saraydur. Munıñ ⁴içi tamām halknıñ küfr ve cehāletdin köhne müridlik karañğudur. Mü‘min ⁵ilmsiz bu cehālet zulumātdın özini hulaş kılmağı tola müşkildür. Her bende ⁶mü‘min bu cihānga kélip ‘ilm örgenip örgengen ‘ilmiğe ‘amel kılıp bu ⁷zulumātdın özini hulaş kılmağ zulumātınñ içinde kétse āhıret bāzārıda ⁸yağşılık tarafige yol tapmağı mümkün émes. Bu haberni yağşı añlamağ kirek .

⁹ اللهم صل على محمد و على آل محمد و بارك و سلم عليهم Ziyā-yı afitāb ¹⁰ve sıfāt-ı mäh-tāb hażreti peygamber صلى الله عليه و سلم aytıpdurlar ki

اللّٰهُ نَبَا كُلِّهَا ظَلَمْتَ الْاَلْعِلْمِ وَالْعِلْمُ كُلُّهُ مُحَبَّبٌ الْعَمَلِ وَالْعَمَلُ كُلُّهُ هَبَاءٌ مَنْثُورٌ ¹¹

¹² Ya‘ nı dünyanıñ hemesi karañğudur. ¹³Munıñ yaruğluğı ‘ilmdür. Mü‘minlerniñ ‘ameli éger riya birle bolsa

[2b]

¹bolğay. Bu bāredin faķir-i bī-çāre bir néçe söz haķāyıkñıñ ‘Arabī ²Fārisī lafızlardın mażmūn köterip alıp Şehr-i Gülşen atlığ ³kitābnı cem‘ kılğalı şüğul kıldım. Likin bu kitāb tercümānığa qadem ⁴koymağ faķirniñ hāğım irmes érdi. Beşāret birle tevekkül Hudāğa ⁵kılıp tilsiz qalemni qalemtıraş meydānığa cilvege keltürdüm. Tā anı ki ⁶ders alğalı barmaydurğan ‘ālimler meclisidin maħrūm kılaturğan ⁷ve müşerref nāzūk hayāllerdin behre alalmaydurğan tevfiķ tapalmay, ⁸okuyalma qalğan bendeler ‘Arabī Fārisī elfazdın bī-ħaber ⁹peygamber عليه و سلم nıñ ümmetlerige ders işni añlamağ ¹⁰āsānraq bolsun dép mü‘min mü‘minniñ birāderidür. ¹¹Oğup añlamağan müselmānlar on söznıñ birige ‘amel ¹²kılsalar faķir dék ‘āciz-i ħāksārga āhıretde neticesiz bolur mukin ¹³dép inşāf kılsalar rūħımğa fātiħa iħlāş oğup Hudā rızālıķ

Şehr-i Gülşen’den Tıpkıbasım Örnekleri

دعویٰ فی جہان قوتیہ بر شاحتی تعالیٰ نینک علیہ سن اور کا نماک ۱۲
یک فرض دور ہر بندہ داعلم ہوا ایسا فضیلت ہم پوشتورنہ او چون
بو جہان بر ایکی ایسک لیک بقلغان سر ایغان کہنے سپر اید ورمونیک
اچر تام خلق نینک کفر و جہالت دین کہنے مورید یک قرانگو دور موبین
علم بسر بو جہالت ظلمات دین اوزینی خلاص قلمانی تو لا مشکل دور ہر بندہ
موبین بو جہالت کلیم علم اور کا نینک رکان کان علیغہ عمل قلیبت
ظلمات دین اوزینی خلاص قلمانی ظلمات نینک کچہ اکتب آخرت بازاریدہ
یختی لیتی طریقہ یول تلمانی ممکن یس بو فیر فی یختی انکھاماق کیراک
اللہم صل علی محمد ال محمد و علی آل محمد و بارک وسلم علیہم ضایق افتاب
وصفات ماہ تاب **حضرت پیغمبر صلی اللہ علیہ وسلم** اینیب دور لاریم
اللہ نیا کلمات طمیتہ الا لعلم و العلم کیم فحیہ العین و العین کیم نبی و منشور
الا الا ظمیتہ الا خلاص بو قوف علی ما یحکم یختی و نیا نینک ہمہ سر قرانگو دور
مورنیک یار و علوقی علم دور موبین لار نینک عملی اگر یار یار لہ یول لہ

بولغای بوباره دین فقیر سچاره برنجه سوز حقایق نینک عربی
 فارسی لفظ لار دین مضمون کومار یب کتب **سهرکش** تبلیغ
 کتاب جمع قیلغای شغل قیلیم لیکس بو کتابت جانیغه قدم
 قوباق فقیر نینک هاغیم ابرهاس ایدی بشارت برله توکل خداغه
 قیلیم بستر قلم فی قلم تراش میدانیغه جلوه کا کلتور و دم تاشکه
 درس انغالی ارماید ورغان عالیم لار مجلسیدن محروم قلدان غلجه
 و شرف نازوک خیال لار دین بهره الالماید ورغان توفیق تپالما
 او قوبالما قانعان بنده لار عربی فارسی الفاظ دین چه خبر
 پیغمبر علی السلام نینک امت لاریکه در پس ایشنه انکلاماق
 اسپانراق بولسون دیب مومنین مومنین نینک برادریدور
 او قوبالما نکلان غان بسلامت لار اون سوز نینک برکاء عمل
 قیللار فقیر دیک غافر خاک ارغه اخرتده نتجه سهر بولور مکیین
 و ایضا قیللار روح و موغ فاتیحه اخلاص و قوبخه ارضالقی
 او جهنم